

Вербо́вецька Оксана Степанівна
Тернопільський національний педагогічний
університет імені В.Гнатюка

НЕОФІЦІЙНІ РОДИЧІВСЬКІ ІМЕНУВАННЯ: ТЕРМІНОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Реалії сучасного життя засвідчують, що поряд з офіційними назвами кожна окрема мікроспільнота послуговується неофіційними засобами ідентифікації особи, які є не менш важливими в суспільному житті.

Більшість сучасних українських учених-антропонімістів усі засоби іменування особи (в т. ч. і патроніми, андроніми та інші родичівські назви), крім імен і прізвищ, об'єднують під однією назвою – прізвиська, які потім за різними критеріями поділяють на окремі групи: індивідуальні, що вказують на характерні ознаки носія, та інші (родичівські, сімейно-родові і под.). При цьому, як стверджує П. Чучка, важливим є «на який орієнтир скерована творча думка найменувача при надаванні прізвиська» і «спосіб характеристики найменованого» [9, с. 153–245].

На неофіційні назви осіб за батьком, матір'ю і т. под. звернув увагу ще В. Охримович [6], а систему родичівських назв на антропонімному матеріалі жителів одного села продемонстрували І. Ковалик [1], Р. Остах [5].

П. Чучка називає неофіційні іменування за родичами родичівськими або генесіонімічними прізвиськами й відносить до цієї групи ті, які «носія свого фактично не характеризують, а тільки вказують на його відношення до якогось родича (до батька, матері, чоловіка, дружини і т. под.)» [9, с. 163] і вважає, що «найвагомішими у виборі родича є його авторитетність в колективі та ступінь індивідуалізації його назви» [9, с. 608].

Що ж до інших дослідників, то В. Німчук іменувань за родичами не об'єднує в одну групу і не використовує для їх позначення термін «родичівські»,

проте виділяє чотири типи «особових назв» за іменами родичів: патроніми, метроніми, гінеконіми та андроніми [4, с. 38]. М. Наливайко, аналізуючи неофіційну антропонімію Львівщини, родичівські прізвиська, на противагу сімейно-родовим, що іменують усю родину, відносить до індивідуальних [3]. Л. Кравченко та Т. Щербина родичівські прізвиська розглядають відособлено від індивідуальних, сімейно-родових і колективних [2; 10]. Окремі групи родичівських назв (прізвиськ) описують І. Сухомлин, М. Брус, С. Павелко та ін.

Однією з проблем термінології неофіційних назв є визначення обсягу поняття «прізвисько», а саме чи усі неофіційні іменування, в т. ч. і родичівські та сімейно-родові, включати до цієї групи, чи лише ті, які пов'язані з характеристикою денотата за його особистими рисами. П. Чучка вважає, що індивідуальні неофіційні назви осіб від іменувань родичів, членів сім'ї або ж назв інших осіб, що пов'язані родинними чи сімейними стосунками із найменованим, можна би називати родинними або родовими прізвиськами, проте ці терміни не зовсім точно відображають зміст іменувань, оскільки йдеться про характеристику найменованого не за його родиною і не за його родом, а тільки за його родичем, і, кваліфікуючи їх як «родичівські прізвиська», пропонує називати такі антропоніми ще генесіонімами [9, с. 197]. Термін «родичівські прізвиська» використовують також Р. Осташ [5], Л. Кравченко [2], М. Наливайко [3] і Г. Сенік [7]; М. Тимінський – «генесіоніми» [8].

Класифікацію українських найменувань за родичами, членами сім'ї та іншими особами вперше в ономастиці запропонував В. Охримович, а згодом І. Франко, виділяючи патро- і матронімні назви (в тому числі іменування за дідом та бабою). Сучасна система родичівських назв включає патроніми – назви за іменуванням (прізвищем, прізвиськом або ім'ям) батька; матроніми – назви за іменуванням матері; андроніми – назви дружини за іменуванням її чоловіка; гінеконіми – назви чоловіка за іменуванням його дружини; пропатроніми – назви за іменуванням діда, прадіда і т. ін.; прометроніми – назви за іменуванням баби, прабаби і т. ін. та назви, мотивовані іменуваннями інших родичів (гіоніми – за

назвою сина; гамброніми – за назвою зятя; адельфоніми – за назвою брата тощо) [9, с. 200].

Отже, родичівські назви (патроніми, матроніми, андроніми та деякі інші назви) іменують носія через його відношення до близьких родичів або членів сім'ї – за родичем, а не характеризують особу за її власними ознаками, на що вказує сам термін. Зважаючи на відсутність характеристичного компонента, такі іменування не відносимо до прізвиस्क.

Література

1. Ковалик І. І. Типологія системи словотвору прізвиस्क жителів села Жешівської області ПНР. *Повідомлення української ономастичної комісії*. К., 1967. Вип. 4. С. 15–30.
2. Кравченко Л. О. Українська ономастика: антропоніміка: наук. посібн. К.: Знання, 2014. 239 с.
3. Наливайко М. Я. Неофіційна антропонімія Львівщини: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2011. 19 с.
4. Німчук В. В. Українська ономастична термінологія (Проект) *Повідомлення української ономастичної комісії*. К.: Наук. думка, 1966. Вип. I. С. 24–43.
5. Осташ Р. І. Із життя сучасних українських прізвиस्क. *З Діалектологічних студій*. 6. Львів, 2006. С. 293–302.
6. Охримович В. Знадоби до пізнання народних звичаїв і поглядів правних. *Житє і слово*. Львів, 1895. Т. III. С. 302–307.
7. Сенік Г. В. Прізвиська Наддністрянщини. *Записки з ономастики*: зб. наук. праць. Одеса, 2005. Вип. 8. С. 22–30.
8. Тимінський М. В. До проблеми мотиваційної класифікації сучасних індивідуальних прізвиस्क. *Мовознавство*. 1987. № 3. С. 64–68.
9. Чучка П. П. Антропонімія Закарпаття: монографія. К.: ТОВ «Папірус», 2008. 671 с.
10. Щербина Т. В. Неофіційні особові найменування в говірці села Журавки Шполянського району Черкаської області. *Мовознавчий вісник*: зб. наук. праць. Черкаси, 2015. Вип. 20. С. 10–14.